

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

VII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**ПРІОРИТЕТНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ
НАУКИ ТА ОСВІТИ**

30-31 грудня 2022 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

**МАТЕРІАЛИ
VII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**ПРІОРИТЕТНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ
НАУКИ ТА ОСВІТИ**

30-31 грудня 2022 року

**Львів
2022**

УДК 005

ББК 94.3(0)

Пріоритетні шляхи розвитку науки та освіти: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 30-31 грудня 2022 року. – Львів: Львівський науковий форум, 2022. – 29 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритетні шляхи розвитку науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються Пріоритетні шляхи розвитку науки та освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. За повноту та цілісність яких автори безпосередньо несуть відповідальність.

Львівський науковий форум, 2022

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	4
<i>Гриценко А.О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ТА АСПЕКТИ МЕТОДОЛОГІЇ ЛОГІСТИКИ.....	4
<i>Гриценко А.О.</i> ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ, ЙОГО ЕЛЕМЕНТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ.....	6
<i>Сікун М.В.</i> ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВЧЕНЬ	8
МЕДИЧНІ НАУКИ	11
<i>Савельєв О., Цан Є.</i> ПРОБЛЕМИ ПСИХІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ	11
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ	13
<i>Гурнік О.В., Падалко Н.Й.</i> ОПТИМІЗАЦІЯ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «ІРРАЦІОНАЛЬНІ РІВНЯННЯ» В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ МАТЕМАТИКИ.....	13
ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ	15
<i>Гавриленко І.О., Проценко П.Р.</i> БІЗНЕС-МОЖЛИВОСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ МЕРЕЖІ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ.....	15
<i>Гриценко А.О.</i> АСПЕКТИ КОНФЛІКТІВ, ЇХ ПРИЧИНИ ТА СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ.....	16
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ	19
<i>Кацедан О.С.</i> КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	19
ЮРИДИЧНІ НАУКИ	23
<i>Блінова Г.О.</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	23
<i>Куковинець Д.О.</i> «МОВА ВОРОЖНЕЧЬ» У ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ ЩОДО ПРЕДСТАВНИКІВ ЛГБТ-СПІЛЬНОТИ: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ.....	28

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Гриценко Анастасія Олександрівна,

студент 3-го курсу.

Науковий керівник: Прібильнова Інна Борисівна,

старший викладач.

Харківський національний університет радіоелектроніки

anastasiia.hrytsenko@nure.ua

ОСОБЛИВОСТІ ТА АСПЕКТИ МЕТОДОЛОГІЇ ЛОГІСТИКИ

Вступ. Наявність багатьох сфер і галузей логістики дозволяє розглядати процес руху матеріальних та пов'язаних з ними інших потоків з позиції системного підходу. Зручність даного підходу полягає в тому, що при його використанні виникає можливість розгляду техніко-технологічної, організаційно-економічної, соціально-психологічної та інших складових процесу матеріало- та товароруху в сукупності із можливістю врахування впливу одного елемента на інші.

Обрана тема є актуальною, бо методологія логістики та її особливості допомагають відокремити мету організації у якості системи з точки боку логістики, визначити завдання цієї системи, ієрархію та структуру.

Мета роботи полягає у розгляді теоретичного аспекту методології логістики, навести характеристику основних методів логістики, логістичних систем та принципів їх утворення.

Матеріали та методи. Для досягнення мети у розв'язанні поставлених завдань був використаний наступний комплекс теоретичних, описових та порівняльних методів, до якого увійшли: аналіз та узагальнення літератури з поданої теми таких авторів як Гордон Сандер і Деймон Шехтер (автори книги «Логістика. Мистецтво управління ланцюжками поставок»), Володимир Кислий, Олена Біловодська, Олег Олефіренко, Оксана Соляник (автори книги «Логістика. Теорія та практика»), І. М. Пальчик (автор статті «Логістичне управління підприємством – теоретико-методичний аспект»). Також були використані методи спостереження, якісний аналіз та узагальнення даних.

Результати та обговорення. Діяльність будь-якого підприємства можна охарактеризувати як процес, що постійно повторюється, тому логістичне управління можна розглядати як замкнений управлінський цикл, який також постійно повторюється. Як циклічний процес логістичне управління розглядають з позицій структурного, процесного та функціонального підходів, які тісно пов'язані між собою [2].

Теорія і практика логістичного менеджменту і маркетингового менеджменту органічно поєднані, тобто виробництво і реалізація товарів пов'язані з реальними платіжними потребами покупців, а продажі стимулюються рекламою товарів, гнучкою ціновою політикою і торговельними націнками (знижками).

Концепція логістики стверджує необхідність визначення та реагування на індивідуальні потреби споживачів, спрямовуючи наявні ресурси на їх повне задоволення. Основна ідея полягає в тому, що ці компанії є найбільш успішними, коли всі їхні продуктивні дії

поєднуються, щоб задовольнити очікування споживачів. Управління логістикою можна назвати управлінням обслуговування клієнтів, оскільки логістика задовольняє вимоги споживачів щодо того, коли і де доступні продукти та пов'язані послуги [1].

Логістична система – це складна організаційно структурована економічна система, яка складається із взаємопов'язаних елементів-ланок, що об'єднані внутрішніми цілями організації бізнесу а також визначеними зовнішніми цілями. Логістичні системи, як правило, складаються з декількох підсистем і активно взаємодіють із зовнішнім середовищем [1].

Будь-яка логістична система складається із окремих елементів-ланок, між якими встановлені певні функціональні зв'язки, – з так званих ланок логістичної системи. Ланки логістичної системи можуть бути трьох видів: ті, що генерують логістичні потоки; ті, що ці потоки перетворюють; ті, що поглинають логістичні потоки [1].

Методологічною базою логістики є загальна теорія систем. Основними властивостями систем є: цілеспрямованість, складність, подільність, цілісність, різноманітність елементів, структурованість.

Все, що не є частиною системи, вважається середовищем. Системи відрізняються від інших систем визначенням меж системи. Це поняття умовне, залежить від обраної точки зору, вибір якої є категорією системного аналізу і відноситься до вибору будь-якого аспекту проблеми для розгляду. Логістика розглядає організації як комерційні системи, які обмінюються різними елементами (матеріальними, фінансовими, інформаційними) з навколишнім середовищем. Елементи, які виходять із системи в зовнішнє середовище, називають кінцевими продуктами. Елементи, що передаються із середовища в систему, називаються ресурсами. Вартісною метою підприємства є досягнення розрахункового прибутку за період [3].

На базі системного підходу розглядаються три концепції, які використовуються в логістиці: концепція загальних витрат, концепція запобігання підоптимізації та концепція фінансових обмінів.

Концепція загальних витрат передбачає комплексну оцінку ресурсів, витрачених компанією, з метою зменшення споживання цих ресурсів з метою підвищення ефективності досягнення цілей логістичної системи. Зниження витрат можна розглядати не тільки зсередини логістичної системи підприємства, а й зсередини логістичного ланцюга. Дана концепція ґрунтується на критерії оптимальності Парето: оптимальне рішення - це таке, яке не може бути покращено за одним критерієм без погіршення інших [2].

Концепція запобігання підоптимізації. Підоптимізація – це концентрація зусиль на окремій функції. Концепція виходить з того, що ефективність ізольованою функції відрізняється від ефективності функції, як частини логістичного процесу. В основі даної концепції – теорія компромісів. Мета теорії компромісів - знайти рішення, яке влаштує систему в цілому, навіть на шкоду діяльності окремих підрозділів [1].

Концепція фінансових обмінів полягає в тому, що необхідно замінювати функції розподілу так, щоб загальні витрати знижувалися, навіть якщо окремі функції стають дорожчими.

Висновки. Таким чином, було розглянуто теоретичні засади методології логістики, поняття та суть логістичної системи, теорію систем та основні концепції, що використовуються в логістиці. Рухійною силою логістики є теорія систем, яка відіграє досить важливу роль. З точки зору логістики, метою організації є досягнення виробничих і збутових

цілей при збереженні певного рівня ліквідності, враховуючи при цьому соціальні завдання та максимізуючи вартість капіталу. Завдання логічної системи – це опис способу досягнення мети, яка вказана в числових характеристиках за допомогою певних концепцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пальчик І. М. Логістичне управління підприємством – теоретико-методичний аспект. *Ефективна економіка*. 2014. № 10.
URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3442>.
2. Методологія та наукова база логістики.
URL: https://pidru4niki.com/1246122050921/logistika/metodologiya_naukova_baza_logistiki.
3. Еволюція концепцій логістики: види і характеристика.
URL: <https://studfile.net/preview/5391694/>.

*Гриценко Анастасія Олександрівна,
студент 3-го курсу.*

*Науковий керівник: Прібильнова Інна Борисівна,
старший викладач.*

*Харківський національний університет радіоелектроніки
anastasiia.hrystenko@nure.ua*

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ, ЙОГО ЕЛЕМЕНТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Вступ. Фінансовий механізм – найважливіша частина господарського механізму. Він являє собою систему фінансових важелів, що забезпечують організацію, планування і стимулювання використання фінансових ресурсів.

Обрана тема є актуальною, бо фінансовому механізму належить провідна роль у сфері фінансового забезпечення та регулювання економічних та соціальних процесів країни. За участю фінансового механізму здійснюється розподіл та перерозподіл створеного в суспільстві валового внутрішнього продукту.

Фінанси як об'єктивна економічна категорія існують незалежно від волі людей і є інструментом впливу на виробничо-торговельний процес суб'єктів господарювання. Цей вплив здійснюється через фінансовий механізм.

Мета роботи полягає у розгляді теоретичного аспекту фінансового механізму, навести характеристику його елементів, функцій, певним підрозділам та особливостям.

Матеріали та методи. Для досягнення мети у розв'язанні поставлених завдань був використаний наступний комплекс теоретичних, описових та порівняльних методів, до якого увійшли: аналіз та узагальнення літератури з поданої теми таких авторів як Дехтяр Н. А. (автор книги «Фінансовий механізм діяльності суб'єктів господарювання»), Горин В. П. (автор книги «Фінансовий механізм забезпечення суспільного добробуту: теоретична

концептуалізація та проблеми функціонування: моногр.»). Також були використані методи спостереження, якісний аналіз та узагальнення даних.

Результати та обговорення. Фінансовий механізм – це сукупність форм і методів створення та використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення державних структур, господарських суб'єктів і населення. Його складовими є фінансове планування і прогнозування, фінансові показники, нормативи, ліміти і резерви, стимули і санкції, а також система управління фінансами. Залежно від ступеня регулювання з боку держави, фінансовий механізм підрозділяється на директивний і регулюючий [1].

Директивний механізм пов'язаний з відносинами, в яких безпосередньо бере участь держава (Податки, Держкредит, Бюджетний процес). Регулюючий механізм визначає основні напрямки використання фінансових відносин, що не зачіпають безпосередньо інтереси держави (організація внутрішньогосподарської діяльності на підприємствах) [1].

Призначення фінансового механізму забезпечене двома основними функціями – фінансового забезпечення і фінансового регулювання економічних і соціальних процесів. Таким чином, фінансове забезпечення здійснюється шляхом використання методів Бюджетного фінансування, Самофінансування, Кредитування. Кожен з цих методів має ряд своїх особливостей теоретичного та практичного застосування [2].

Бюджетне фінансування – це надане в безповоротному порядку грошове забезпечення, виділення грошових коштів з державного (місцевого) бюджету на витрати, пов'язані з виконанням держзамовлень, виконанням державних програм, змістом державних організацій. При бюджетному фінансуванні беруться до уваги умови і обсяги фінансування, періодичність передачі коштів, норми видів витрат тощо [1].

При кредитуванні визначаються умови надання кредиту, гарантії, терміни погашення, окупність і ефективність кредитів. При самофінансуванні відбуваються розрахунки доцільності і ефективності витрачання власних коштів, форми їх мобілізації тощо.

Фінансове регулювання – це метод здійснення державою функцій управління економічними і соціальними процесами при використанні фінансів. Використовуючи фінанси, держава стимулює або локалізує ті чи інші процеси [3].

Фінансові показники — це абсолютні величини, які характеризують створення й використання фінансових ресурсів в економіці держави, її фінансове становище, результати господарської діяльності підприємницьких структур, рівень доходів населення, розподіл і перерозподіл валового внутрішнього продукту за допомогою фінансів. Вони визначають кількісну й якісну характеристику господарських явищ і процесів при функціонуванні фінансів як складової частини економічної системи [2].

Фінансовий механізм характеризують зведені та індивідуальні показники. До зведених показників належать загальний обсяг фінансових ресурсів, обсяг доходів і видатків бюджету тощо. Зведені показники характеризують процеси і явища на макрорівні. Це – загальний обсяг фінансових ресурсів, обсяги доходів і видатків бюджету, обсяг грошових накопичень в економіці країни, розміри фонду споживання і фонду накопичення. Ці показники дають можливість визначити загальноекономічні пропорції, рівень фінансового забезпечення показників економічного і соціального розвитку, рівень збалансованості прогнозних показників. Зведені фінансові показники умовно поділяються на загальнодержавні, галузеві та територіальні. Зведені фінансові показники повинні давати

оцінку фінансового аспекту ефективності виробництва протягом певного періоду в розрахунку на одиницю всіх витрат, що є необхідними для його отримання [1].

Індивідуальні показники – це величина витрат бюджету держави на одного мешканця. Мета використання індивідуальних показників полягає в деталізації та доповненні зведених показників. Таким чином, зведений фінансовий показник може бути деталізований за показниками прибутку, видами податків і відрахувань. Аналогічно зведений показник доходів або витрат бюджету можна деталізувати за індивідуальними показниками, таких як платежі населення, підприємницькі структури тощо.

Висновки. Отже, було розглянуто теоретичні засади та особливості фінансового механізму, його суть, функції та призначення. Фінансовий механізм – це сукупність форм і методів створення та використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення державних структур, господарських суб'єктів і населення. Фінансові показники – це абсолютні величини, що характеризують створення і використання фінансових ресурсів в економіці гос-ва, його фінансового стану, результати діяльності підприємницьких структур тощо. Чим ширше перелік застосовуваних фінансових показників в практиці управління економікою, тим більш обґрунтованими будуть рішення щодо підвищення ефективності виробництва, вдосконалення його структури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фінансовий механізм. URL: <https://buklib.net/books/22985/>.
2. Фінансові показники. URL: <https://library.if.ua/book/35/2347.html>.
3. Баліцька В. Фінансовий механізм: науковий та практичний аспекти дослідження. *Наука і наукознавство*. 2007. № 2. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/49142/02-Balitska.pdf?sequence=1>.

Сікун М.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВЧЕНЬ

Свій початок історія економічних вчень бере з часів стародавнього світу, тобто з появи перших держав. З тих пір і до теперішнього часу робляться постійні спроби систематизувати економічні погляди в економічну теорію, задля здійснення господарської політики.

Видатні грецькі філософи Ксенофонт, Платон, Аристотель вже по праву можуть вважатися першими вченими-економістами. Справжнім титаном у цій галузі вважається саме Аристотель. Він розглядав економіку як сукупність деяких універсальних правил ведення господарства, слідуючи яким можна досягти примноження багатства.

Пізніше, ці економічні риси закріплюються навіть в Біблії, де Апостол Павло закликав: «Той, хто не хоче працювати, хай не їсть». Закликає віруючих до праці і Ісус Христос: «Виходь, людина, на свою роботу і працюй до вечора». Вплив релігійних

вірувань на економічні погляди і принципи спостерігалось не тільки з боку християнського, але і з боку ісламу та іудейського світобачення.

В добу середньовіччя ідеї Аристотеля вважалися незаперечними, тож кожен професор, розглядаючи економіку звертався саме до них. Серед найбільш впливових представників економічної думки того часу були Ібн-Хальдун на Сході та Фома Аквінський у Європі.

Ібн-Хальдун (XIV ст.) вважає гроші найважливішим елементом господарського життя. За його думкою, гроші відображають кількісний вміст людської праці.

Фома Аквінський стверджує, що Бог – верховний власник усіх благ. Але він допускає існування приватної власності, яка дозволяє кожній людині жити за стандартами соціального стану, до якого вона належить. Ф. Аквінський допускає бажання людини збільшити свою приватну власність за умови, що ця власність нестиме користь суспільству.

На початку капіталістичного господарювання формується концепція меркантилізму (XVI ст.) Головна увага меркантилістів зосереджена на торгівлі, на сфері обігу. Меркантилісти вперше на теоретичному рівні відкрито заявили про те, що збагачення похвально. Вони вважали, що могутність держави визнається за кількістю грошей.

Основні положення меркантилізму: багатством є лише те, що перетворюється в гроші; гроші - це і є справжнє багатство. Виробництво служить передумовою для створення багатства, а безпосереднім джерелом багатства є обіг, сфера торгівлі, де вироблені товари перетворюються в гроші.

Ліберальна економічна думка (XVII ст.) затверджувалася в боротьбі з меркантилізмом, доктриною, яка підкоряла приватний інтерес загальнонаціонального і виправдовувала державне втручання в економіку. Вони стверджують, що природний порядок, який встановлений спонтанно, дійсний не тільки для механічних і біологічних явищ, але й для економічних.

В. Петті, один із лібералістів того часу, вважав, що багатство утворюють не тільки дорогоцінні метали і камені, а й землі країни, будинки, кораблі, товари і навіть домашня обстановка.

Перша сукупність ідей і уявлень, які створюють цілісну теоретичну концепцію економічного життя, була запропонована школою фізіократів (кінець XVII початок XVIII ст.) Вони бачили в багатстві насамперед його речовинну сторону: обмін не може бути джерелом багатства, торгівля лише переміщує речові блага, а не створює їх. Тому економічний аналіз повинен бути сфокусований на сфері виробництва.

Складовою частиною економічної теорії фізіократизму є ідея невтручання уряду в природний хід економічного життя.

Пізніше виникає класична школа (середина XVIII ст.), яка створює концепцію абсолютного лібералізму, яка спиралась на абсолютну віру в добродійність приватних підприємств та проголосила ненадійність втручання держави в економіку.

А.Сміт, засновник ідей, вважав, що багатство нації існує в продукції, яка споживається народом цієї країни. Чим більше співвідношення між кількістю споживаної продукції і чисельністю населення країни, тим вище рівень матеріального багатства.

Ідея «соціальної справедливості» завжди була у пошуку «правильної ціни» і «правильної заробітної плати».

Якщо Сміт бачив у капіталізмі «природний порядок», то соціалісти (кінець XVIII початок XIX ст.) розцінювали його як щось суперечливе цьому порядку і не забезпечуюче ні справедливого розподілу багатства, ні ефективного використання матеріальних і людських ресурсів.

Замість повної економічної свободи та ініціативи індивідууму, що пропагувалося класиками, соціалісти проголошують пріоритет колективу або державі.

Об'єднати риси класичного лібералізму та соціалізму в єдину концепцію вдалося К. Марксу. Марксистська економічна доктрина (XIX ст.) заснована на трьох фундаментальних концепціях: вартість, додаткова вартість і накопичення капіталу.

В останній третині XIX століття, у центрі практичної діяльності знаходиться вже не проблема накопичення капіталу, а проблема реалізації товарів. Так з'являється маржиналізм. В основі вчень маржиналістів лежать ті ж принципи, що і в класичній політичній економії. Вони стверджували, що економічна теорія повинна бути незалежною від моральних і політичних обставин, вона не повинна захищати інтереси будь-яких класів.

На межі XIX і XX століть у США зародився напрямок, який одержав назву «інституціоналізм». Він являє стає новим напрямком економічної думки, Він об'єднав кращі риси попередніх шкіл економічної теорії, і перш за все маржинальні принципи економічного аналізу, а також досліджував проблеми соціальної психології людства.

Перша світова війна довела, що капіталістична економіка вже не може нормально функціонувати. Нову доктрину розробив Дж. Кейнс. Під його впливом з'являється новий термін – макроекономіка. Він виокремлював два способи регулювання попиту: бюджетну політику та грошово-кредитну систему. Його ідеї були втілені в економічній політиці багатьох країн. Пізніше популяризується нео- та посткейнсіанство.

У 80-х роках XX ст. економісти знов звертаються до класичної теорії. Це сприяє критиці доктрини Кейнса. З'являється неолібералізм. Якщо кейнсіанство початковим вважає здійснення заходів активного державного втручання в економіку, то неолібералізм - відносно пасивного державного регулювання.

Неоліберали слідували таким принципам: наявність економічної свободи і підприємницької ініціативи, конкуренція без монополії, вільне ціноутворення, стабільність грошового обігу, обмежене втручання держави в економіку.

Наприкінці XX ст. Лаффер та Гилдер засновують теорію економіки пропозицій. Її основна ідея полягає в тому, щоб стимулювати активізацію пропозиції продукції, а не піддавати сукупний попит державному регулюванню.

Підсумовуючи вищезазначене, я хочу зробити підсумок. Економіка як наука має дуже довгу та цікаву історію, яка з кожним кроком вперед одночасно запроваджує певні нові принципи й також закріплює старі. Не використовуючи досліджень минулого, не можливо творити майбутнє. Отже знати історію економічних вчень дуже важливо для того, щоб не мати жодних економічних проблем та конфліктів у подальшому житті.

ЛІТЕРАТУРА

---

1. Базилевич В.Д., Гражевська Н.І. та ін.. Історія економічних учень: Навч. посібник., 2004.
2. Пармаклі Д.М., Філіппова С.В. Історія економічних вчень: Навч. посібник, 2018.

МЕДИЧНІ НАУКИ

*Олександр Савельєв,
студент IV курсу медичного факультету,
Елизавета Цан,
студентка IV курсу медичного факультету.
Луганський державний медичний університет.*

ПРОБЛЕМИ ПСИХІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ

З початком війни в Україні загострилось питання соціально-психологічної адаптації військовослужбовців, які зазнали впливу факторів бойової обстановки. Психічні розлади пов'язані зі стресом під час бойових дій вважаються одним із головних внутрішніх бар'єрів військовослужбовців на шляху адаптації до мирного життя та життя в умовах війни.

Розвиток системи психологічної допомоги солдатам у різних арміях світу був доволі складним, зокрема якщо спочатку психічно травмованих бійців (при цьому психічна травма не пов'язана з фізичною травмою, або контузєю) визнавали хворими і відправляли подалі від районів бойових дій, з метою реабілітації (досвід Великобританії за часів Першої світової війни), то у Франції відмовилися від такої практики і почали надавати психологічну допомогу безпосередньо поблизу передової, що значно збільшило відсоток осіб, які повернулися до лав армії, на відміну від англійців, які після евакуації, здебільшого лишалися на мирних територіях. Досвід Франції згодом був успішно застосований в Америці, де довели, що кілька днів відпочинку у найближчому тилу дозволяють військовим відновити втрачену психічну рівновагу [6].

Клінічна військова психологія, є основною тематикою досліджень військових психологів, а також і психодіагностика розладів адаптації учасників бойових дій. При цьому окремо виділяють оперативну, тактичну, клінічну й організаційну військову психологію. Оперативна військова психологія – це відносно нова спеціалізація, спрямована на консультацію військового керівництва щодо досягнення стратегічних цілей у галузі національної безпеки та оборони, зокрема підбору персоналу для участі у військових і антитерористичних операціях, допитів і особливостей поводження із полоненими [3].

Тактична психологія полягає у роботі із військовими, які безпосередньо контактують із ворогом, спрямована на вдосконалення їх умінь протистояти моральному тиску зі сторони супротивника і мінімізувати його прагнення до наступу, а також на розвиток навичок саморегуляції у екстремальних бойових ситуаціях [4].

Клінічна та організаційна військова психологія тісно пов'язані одна з одною та спрямовані на професійний відбір військовослужбовців, консультування членів їх сімей та адаптацію до мирного життя із обов'язковим працевлаштуванням, при цьому саме подальша працевлаштованість є запорукою збереження психічного здоров'я учасників бойових дій і дозволяє ефективніше реалізувати реабілітаційні програми [3].

Найбільш успішно соціально-психологічна адаптація командирів підрозділів до умов повсякденної і службово-бойової діяльності здійснюється за допомогою психологічного супроводу, зміст якого полягає у вирішенні трьох завдань щодо формування: упевненості у виконанні службово-бойових завдань в особливих та екстремальних умовах професійної діяльності, прагнення командирів підрозділів до впевненого оволодіння своєю спеціальністю, [2] установок на успішність проведення службово-бойових дій у специфічних умовах, поглиблення знань про особливості виконання службово-бойових завдань, упевненості у собі, виховування їх почуття гордості за свою причетність до справи державної значущості та служби у внутрішніх військах, розширення уявлень про протидіючі сили, психологію злочинця і злочинної групи [1].

Отже, особливості соціально-психологічної адаптації командирів підрозділів внутрішніх військ до самостійної професійної діяльності визначаються змістом професійного становлення, зокрема: адаптацією до умов професійної діяльності, входженням до професійної діяльності та її освоєнням, професійним самовизначенням, набуттям професійного досвіду, розвитком якостей особистості, необхідних для кваліфікованого виконання обов'язків професійної діяльності [3].

Соціально-психологічна адаптація командирів підрозділів внутрішніх військ до професійної діяльності здійснюється у процесі їх професійного становлення у військових частинах на стадії самостійної професійної діяльності [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агаєв, Н. А. Психологічні чинники адаптації військовослужбовців миротворчого контингенту до діяльності в особливих умовах [Текст]: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.09 / Н. А. Агаєв. – К., 2006. – 194 с.
2. Кислий, В. Д. Особливості соціально-психологічної адаптації офіцерів-випускників до діяльності в особливих умовах [Текст]: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.09 / В. Д. Кислий. – К., 2003. – 194 с.
3. Липатов, И. И. Особенности психологической адаптации военнослужащих к боевой деятельности [Текст]: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / И. И. Липатов. – Х., 1996. – 219 с.
4. Самохвалов, О. Б. Психологічні чинники професійної адаптації інспекторів прикордонної служби [Текст]: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.09 / О.Б.Самохвалов. – Хмельницький, 2007. –20с.
5. Сафін, О. Д. Психологія управлінської діяльності командира [Текст]: навч. посіб. / О.Д. Сафін. – Хмельницький: Акад. ПВУ, 1997. – 149с.
6. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ КОМАНДИРІВ ПІДРОЗДІЛІВ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК ДО САМОСТІЙНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. (б. д.-б). Честь і Закон. Веб сайт URL: <http://chiz.nangu.edu.ua/article/view/168332/168099> (дата звернення:24.12.2022)

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

УДК 378

*Гурнік О.В.,
студентка факультету інформаційних технологій і математики,
Падалко Н.Й.,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії функцій та
методики навчання математики.*

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ОПТИМІЗАЦІЯ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «ІРРАЦІОНАЛЬНІ РІВНЯННЯ» В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ МАТЕМАТИКИ

Постановка проблеми. Для успішної самореалізації особистості у сучасному житті необхідно, щоб її розвиток поєднував в собі творчий потенціал до навчання, ініціативність до саморозвитку та самонавчання в сучасних умовах, здатність ідентифікувати себе як важливу і відповідальну складову українського суспільства, яка готова змінювати і відстоювати національні цінності українського народу [1]. В умовах карантину такий розвиток особистості ускладнений. На нашу думку **актуальним** є дослідження педагогічних та методичних умов застосування інформаційно-комунікаційних технологій для вивчення теми «Ірраціональні рівняння» в шкільному курсі математики.

Мета роботи – дослідити педагогічні та методичні умови застосування інформаційно-комунікаційних технологій для вивчення теми «Ірраціональні рівняння» в шкільному курсі математики.

Гіпотеза дослідження - при правильному підборі педагогічних та методичних умов застосування інформаційно-комунікаційних технологій для вивчення теми «Ірраціональні рівняння» в шкільному курсі математики відбуватиметься формування в школяра здатності ідентифікувати себе як важливу і відповідальну складову українського суспільства, яка готова змінювати і відстоювати національні цінності українського народу.

Провідним засобом досягнення такого формування особистості у закладах середньої освіти є запровадження компетентнісного підходу в навчально-виховний процес, зокрема, в основу змісту та організації процесу навчання математики. Відповідно до якого кінцевим результатом навчання є сформовані певні компетентності як здатності учня засвоювати свої знання в навчальних і реальних життєвих ситуаціях, повноцінно брати участь в житті суспільства.

Важливу роль у навчанні математики відіграє систематичне вивчення і використання історичного матеріалу, який підвищує інтерес до вивчення математики, стимулює потяг до наукової творчості, пробуджує критичне ставлення до фактів дає учням уявлення про математику як невід'ємну складову загальнолюдської культури.

Зокрема, при вивченні теми «Ірраціональні рівняння» слід показати, як виникли і розвивались математичні поняття даної теми.

Ірраціональні числа виникли в геометрії при вивченні довжин. Геометричне ірраціональне число виражає собою довжину відрізка, неспівмірного з відрізком одиничної довжини. За легендою, піфагорійці відкрили несумірність деяких геометричних величин, але оскільки це суперечило їхній філософії, цілком побудованій на натуральних числах, вони тримали це відкриття у найсуворішій таємниці і навіть покарали на смерть одного з членів свого братства, який (за різними джерелами) перший знайшов або розголосив цей факт [2].

Остаточного розвитку теорія ірраціональних чисел набула тільки в другій половині XIX ст. у працях німецьких математиків Дедекінда, Кантора і Вейерштрасса, а П'єр Ферма (1601–1665) в середині XVII ст. запропонував загальний метод розв'язування ірраціональних рівнянь, зводячи їх до системи цілих алгебраїчних рівнянь [3].

Висновки. Вважаємо, що для вивчення теми «Ірраціональні рівняння» в шкільному курсі математики в сучасних умовах карантину слід використовувати інформаційно-комунікаційні технології для подачі елементів історії математики.

Проведене дослідження підтвердило висунуту нами гіпотезу.

ЛІТЕРАТУРА:

---

1. Математика. 5-11 класи: навчальні програми, методичні рекомендації про викладання навчальних предметів в закладах загальної середньої освіти у 2019/2020 н.р., орієнтовні вимоги до оцінювання навчальних досягнень учнів/ укладач Р.В. Гладковський. Харків: Вид-во «Ранок», 2019.160 с.
2. Хохлова Л. Г. Ірраціональні рівняння і нерівності / Л. Г. Хохлова, С. Г. Хома-Могильська. – Тернопіль: ТНПУ, 2018. – 51 с.
3. Козирева О. А. Розв'язування ірраціональних рівнянь: урок у 10 класі / О.А. Козирева // Математика в школах України. – 2011. – № 32. – С.16 – 18.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Гавриленко І.О.,

бакалавр 4 року навчання,

illia.havrylenko@nure.ua

Проценко П.Р.,

бакалавр 3 року навчання,

pavlo.protsenko@nure.ua

Науковий керівник: Коробкіна Т.В.,

професор кафедри філософії, доктор філос. наук, доцент.

Харківський національний університет радіоелектроніки

БІЗНЕС-МОЖЛИВОСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ МЕРЕЖІ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Сучасні тенденції світового розвитку, пов'язані з розвитком інформаційних технологій, ведуть до створення глобальних соціально-економічних просторів найрізноманітнішого характеру. Наукова розробка феномена глобалізації має невелику історію, особливо у сфері бізнесу. У глобальній Мережі логіка бізнес-процесів розвивається за законами і формами моделей, що не існували раніше, в рамках яких змінюється особливості соціальної взаємодії на всіх рівнях розвитку бізнесу (міжнародному, національному, регіональному, муніципальному, локально-особистісному). Інформаційно-комунікаційні інновації істотно змінюють і самого споживача. Зокрема, Інтернет виступає своєрідним сховищем психологічних станів та намірів усіх учасників бізнес-взаємодії. Кожна людина, будучи частиною віртуального бізнес-середовища, відчуває його вплив на свій стан і поведінку, і в свою чергу надає на це середовище зворотний вплив.

Масштаби та динаміка такого двоспрямованого та двоєдиного процесу актуалізує багато питань, а провідним завданням бізнес-психологів стає необхідність виявити психологічні особливості розвитку бізнесу в глобальній Мережі. Особистісні детермінанти розвитку бізнесу в глобальній Мережі – теза про те, що людина не робить нічого крім як для задоволення однієї зі своїх численних потреб, озвучена ще К. Марксом, означає необхідність вивчення мотивів економічної поведінки користувачів Мережі, пов'язаних із задоволенням потреб конкретних суб'єктів. Групові детермінанти розвитку бізнесу в глобальній Мережі - інтерес представляють бізнес-можливості, наприклад, соціальних мереж, спільнот однодумців, тематичних форумів, технології прямої взаємодії з клієнтами та ін. Організаційно-психологічні детермінанти розвитку бізнесу в глобальній Мережі - жодна бізнес-структура не може обходитися без використання можливостей Інтернету, «... у Мережі виростають нові організації торгівлі, науки, мистецтва, охорони здоров'я» [2], які мають безліч найрізноманітніших питань, пов'язаних з усім циклом протікання бізнес-процесів. Суспільно-психологічні детермінанти розвитку бізнесу у глобальній Мережі – трансформація суспільства веде до

зміни потреб людини, а змінені потреби особистості є джерелами трансформації у суспільному розвитку. Отже, бізнес-розвиток, в одному зі своїх значень, пов'язаний з розумінням різноманітних трансформацій потреб людини та використанням Інтернету як серйозного соціального механізму впливу на масову свідомість та поведінку. Глобально-психологічні детермінанти розвитку бізнесу в глобальній Мережі – якщо говорити про соціальні зміни психологічної етимології звертаючись до природничих термінів, нам видається найбільш показовим використання для проектування розвитку бізнесу в Мережі поняття «сингулярність». За аналогією з цим терміном було б доцільно говорити про психологічні точки сингулярності, які не завжди себе проявляють, але містять у собі силу, здатну привести за певних умов до досить швидких, у тому числі миттєвих змін.

До такого роду очікуваних змін, що вимагають психологічних знань, можна віднести, наприклад, створення глобальних бізнес-структур, збільшення продажів, відкриття додаткових регіональних ніш, популяризацію конкретного продукту та ін. можливостям глобальної Мережі, торкаючись найрізноманітніших сфер життєдіяльності: інформаційну, економічну, демографічну, політичну, науково-технічну, світоглядну, професійну, трудову, соціальну, освітню, культурну, спортивну, туристичну [1]. Всі ці процеси дозволяють говорити про неминучість зародження нової галузі психологічного знання – психології дослідження глобальних бізнес-процесів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вилучено з: https://ivinas.gov.ua/publikatsiji/download/160_6a42935a06e449bf754ff655b6ee9682.html
2. Вилучено з: <https://moluch.ru/archive/98/pdf/199/>

Гриценко Анастасія Олександрівна,
студент 3-го курсу.

Науковий керівник: Коробкіна Тетяна Володимирівна,
доктор філософських наук,
професор кафедри філософії, доцент

Харківський національний університет радіоелектроніки
anastasiia.hrytsenko@nure.ua

АСПЕКТИ КОНФЛІКТІВ, ЇХ ПРИЧИНИ ТА СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ

Вступ. Конфлікт – це ситуація, у якій стикаються протилежні сторони, сили чи погляди, відсутність згоди між двома чи більше суб'єктами або внутрішній дискомфорт однієї людини.

Обрана тема є актуальною, бо конфлікт – невід'ємна частина людських стосунків. Здебільшого вони виникають через те, що кожна людина унікальна і має різні погляди, уподобання та переконання, власні інтереси та прагнення, які можуть суперечити інтересам та прагненням інших.

Для успішного вирішення конфлікту необхідна низка життєвих навичок: самоконтроль, вміння слухати і говорити, висловлювати свої почуття, поважати позицію та думки опонента. Ці навички допомагають зменшити стрес та психологічну напругу в колективі та міжособистісних стосунках.

Мета роботи полягає у розгляді теоретичного аспекту факторів виникнення конфліктних ситуацій та противоріч, ефективних способів їх вирішення.

Матеріали та методи. Для досягнення мети у розв'язанні поставлених завдань був використаний наступний комплекс теоретичних, описових та порівняльних методів, до якого увійшли: аналіз та узагальнення психологічної та педагогічної літератури з поданої теми таких авторів як Девід Бернс (автор книги «Лаятися не можна миритися. Як припиняти та запобігати конфліктам»), Маршал Розенберг (автор книги «Ненасильницьке спілкування у конфліктах та розбіжностях: Говорити мирно у світі, повному конфліктів»), Партико Н.В. (автор книги «Психологія конфліктів»). Також були використані методи спостереження, якісний аналіз та узагальнення даних.

Результати та обговорення. Конфлікт — це зіткнення протилежних думок, думок, інтересів, прагнень, дій, планів у свідомості та поведінці окремих людей, різних індивідів чи груп людей.

Існує чотири основних види конфлікту: внутрішньособистісний, міжособистісний, конфлікт між особистістю і групою, міжгруповий конфлікт. Внутрішньособистісний конфлікт відноситься до стану, в якому мотивація, цінності та цілі людини конфліктують і взаємно виключають один одного, з якими вона на цей момент не може впоратися [1].

Міжособистісний конфлікт - це конфлікт, в якому важко знайти спільну мову людям з різними поглядами, цілями, характерами і темпераментами. Він може виникнути в боротьбі між людьми за вплив і авторитет. *Конфлікт між особистістю і групою* виникає, якщо особа займає позицію, що відрізняється від позицій групи. *Груповий конфлікт* виникає через суперечності двох різних соціальних груп [1].

У розвитку конфліктів виокремлюють п'ять стадій: *виникнення, усвідомлення, початок відкритого протистояння, ескалація та завершення конфлікту* [1].

Виникнення конфліктної ситуації відбувається при зіткненні людей, інтереси і переконання яких істотно різняться.

Усвідомлення конфлікту відбувається тоді, коли хоча б один із його учасників починає відчувати дискомфорт у спілкуванні з іншими, критично й недоброзичливо відгукується про них або уникає контактів з ними [3].

Початок відкритого протистояння – момент, коли один з учасників зважається на заяву або погрозу. Інший у відповідь також починає діяти: захищатись або нападати.

Ескалація конфлікту. Під ескалацією конфлікту розуміється розвиток конфлікту, який прогресує в часі, загострення протистояння, за якого наступні руйнівні впливи опонентів один на одного інтенсивніші, ніж попередні. На цьому етапі сторони відкрито заявляють про свої позиції. Вони можуть і не розуміти глибинної сутності конфлікту. Сторони часто вдаються до конфліктогенів – слів або дій, які посилюють конфлікт [4].

Завершення конфлікту можливе в разі його вирішення, втрати інтересу учасників до предмета протистояння або відсторонення одного з опонентів.

Існують п'ять основних способів розв'язання конфліктів: відсторонення, поступка, боротьба, компроміс і співпраця. У більшості ситуацій краще вирішувати конфлікт за допомогою переговорів [2].

Відсторонення від конфлікту – людина висловлює небажання брати участь у його регулюванні і захищати свої власні інтереси. Конфлікт залишається невирішеним і через деякий час може спалахнути знову [1].

Поступка – це спроба пом'якшити конфліктну ситуацію та зберегти стосунки, поступаючись тиску опонента. Поступки можуть бути застосовані до конфліктних ситуацій, коли поступається сторона, яка не хоче засмучувати іншу. При цьому одна сторона почувається у програвшій, оскільки відмовляється від своїх інтересів, бажань.

Боротьба – це управління конфліктом через тиск та протистояння, застосування влади або сили, щоб змусити прийняти іншу людину свою позицію. Задоволення від поданого вирішення конфлікту отримує тільки сторона конфлікту, яка прагне добитися свого за будь-яку ціну, але й вона в результаті програє, тому що таких людей уникають і не бажать з ними мати справу [2].

Компроміс – це врегулювання конфлікту через взаємні поступки. На компроміс ідуть люди, які готові врахувати інтереси і бажання інших, щоб отримати щось для себе. В результаті компромісу сторони не отримують повного задоволення, але зберігають стосунки [3].

Співпраця означає спільний пошук рішення, яке відповідає інтересам усіх сторін. Обидві сторони прагнуть спільно розв'язати проблему, готові обговорювати суть конфлікту для пошуку усіх можливих рішень, які влаштовуватимуть усіх. Співпраця – найдієвіший та найбільш ефективний спосіб вирішення конфліктів, який працює на перспективу [3].

Дієвими прийомами для вирішення конфліктів є: активне слухання, виявлення справжніх інтересів та потреб обох сторін, використання фактів замість **оціночних суджень**, максимально об'єктивна оцінка ситуації, відокремлення особистого ставлення до людини від проблеми [2].

Висновки. Таким чином, було розглянуто теоретичні засади виникнення, розвитку та вирішення конфліктних ситуацій. Конфлікти є складовою частиною міжособистісних та особистісних відносин. Міжособистісні способи вирішення конфліктів зводяться до п'яти основних варіантів типу поведінки, які мають свій особливий вплив, можливі наслідки та характер дії. Після завершення конфлікту стосунки можуть або ще більше загостритися, або перейти в мирне русло та бути налаштованими на співпрацю та гармонію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

1. Навички запобігання ескалації та розв'язання конфліктів.
URL: <http://lt.multycourse.com.ua/ua/page/22/101>.
2. Конфлікт: причини виникнення, особливості управління.
URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/management/13424/>.
3. Динаміка конфлікту з урахуванням деформації взаємин його учасників.
URL: <https://buklib.net/books/24716/>.
4. Ескалація конфлікту.
URL: <https://buklib.net/books/24696/>.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Кацедан Оксана Сергіївна,

вчитель української мови та літератури

Харківської загальноосвітньої школи I - III ступенів №113

Харківської міської ради Харківської області

katsedanoksana@ukr.net

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

У сучасному освітньому просторі дедалі більше уваги приділяється впровадженню інноваційних педагогічних технологій. Одне з чільних місць поміж них посідає технологія розвитку критичного мислення. Адже сьогодні суспільству необхідно мати випускника, який здатен до самоосвіти й саморозвитку, уміє використовувати набуті знання для творчого розв'язання проблем, опрацьовувати різноманітну інформацію, прагне змінити на краще своє життя та життя інших.

Більшість учнів не вміють висловлювати свої думки, обстоювати власну позицію, приймати самостійні рішення. У них спостерігається спад мовленнєвої культури, а маючи теоретичні знання, учні припускаються безлічі помилок у практичному використанні теоретичних знань. Тому виникає потреба постійно вдосконалювати форми організації навчального процесу, створювати необхідні умови для розвитку та самореалізації особистості з метою підвищення ефективності навчального процесу. Для цього потрібно обирати такі методи, форми та прийоми роботи, які допомагають максимально активізувати діяльність учнів, щоб сформувати в них потребу і вміння критично мислити, щоб учні були здатні сприймати інформацію, ретельно й критично аналізувати її, бачити помилки або логічні порушення в чужому мовленні, вміти їх аналізувати, співставляти, удосконалювати. Зважаючи на те, що урок залишається основною формою організації навчального процесу, то для вирішення цього кола питань пропонуємо планувати такі уроки, які організаційно та методологічно забезпечать процес формування і розвитку критичного мислення учнів на уроках української мови та літератури.

Технологія розвитку критичного мислення допоможе педагогам розв'язати такі завдання:

- 1) засвоєння предметних знань, умінь і навичок;
- 2) оволодіння методами роботи з інформацією;
- 3) створення стійкої мотивації до навчання;
- 4) спонукання до самоосвіти, прийняття зважених рішень, обміну думками;
- 5) готовність до роботи з новою інформацією, до пошуку аргументованих шляхів розв'язання проблем, до спілкування з іншими.

Метою даної роботи є:

- висвітлити різні підходи науковців до визначення поняття «критичне мислення»;
- розглянути основні групи компетентностей, які формуються і розвиваються на уроках критичного мислення;

- познайомити із структурою уроку за технологією розвитку критичного мислення, методами навчання, формами та прийомами роботи учнів на уроці;
- розглянути, як можна поєднати традиційні методи навчання літератури з етапами уроку критичного мислення.

Критичне мислення – це складний процес творчого переосмислення понять та інформації. Це активний процес пізнання, який відбувається одночасно на декількох рівнях. Адже знання, що засвоює людина, яка критично мислить, постійно диференціюються й систематизуються з точки зору ступеня їх вірогідності та достовірності.

Критичне мислення – це мислення вищого і порядку, а це означає, що у процесі його розвитку особистість творчо оволодіває знаннями, уміннями і навичками.

А це означає, що критичне мислення - це необхідна якість, яка допомагає знайти особистості своє місце в житті, є одним із складників життєвої компетентності. Адже воно спирається на отриману інформацію, усвідомлене сприйняття власної розумової діяльності в оточуючому інтелектуальному середовищі.

Формування компетентності учня здійснюється не тільки шляхом реалізації відповідного оновленого змісту освіти, але й вибором адекватних методів та технологій навчання. Однією з найрезультативніших технологій формування компетентностей учня вважається технологія розвитку критичного мислення. Вона універсальна, надпредметна, міждисциплінарна, дозволяє здобути такі вміння, як уміння працювати в різних галузях знань з інформаційним потоком; уміння висловлювати власні думки усно та письмово, чітко та коректно стосовно оточуючих; уміння формувати особисту точку зору, власну думку на підставі осмислення різноманітного досвіду, ідей та уявлень; уміння розв'язувати проблеми; здатність самостійно займатися власною освітою; вміння співпрацювати та працювати в групах.

Але сама по собі технологія не вичерпує арсеналу можливостей формування компетентності, до того ж без методів навчання літератури неможливо опанувати літературою, формувати відповідні знання, вміння і навички.

Урок критичного мислення має певну структуру та складається з п'яти етапів:

1. Розминка.
2. Обґрунтування навчання.
3. Актуалізація.
4. Усвідомлення змісту.
5. Рефлексія.

Така структура уроків допомагає вчителю оптимізувати змістовий і мотиваційний компоненти навчальної діяльності. Дуже важливо обґрунтовувати кожен вид роботи. Школярі працюватимуть із більшим інтересом, якщо усвідомлюватимуть його практичне значення. Вибираючи той чи той вид роботи, потрібно зважити, наскільки він сприятиме розвитку самостійності учня, допоможе йому виявити себе, розвиватиме творчі здібності.

Як вписати дані етапи в структуру звичайного уроку?

Пропоную структуру уроку, яка виглядає приблизно так:

- 1) Організаційний момент;
- 2) Розминка;
- 3) Мотивація навчальної діяльності;

- 4) Оголошення теми та прогнозування очікуваних результатів;
- 5) Надання необхідної інформації;
- 6) Інтерактивна вправа;
- 7) Рефлексія.

Які ж види діяльності спрямовані на формування у школярів навичок критичного мислення на уроках літератури?

«Мозкова атака» – це ефективний метод колективного обговорення пошуку рішень, що здійснюється завдяки вільному накопиченню ідей певної теми, вираження поглядів усіх учасників обговорення.

Метод **«Символічне бачення»**. Ця стратегія полягає у знаходженні або побудові учнем зв'язків між об'єктом та його символом.

«Вільне письмо» використовується для того, щоб надати учням можливість в письмовій формі висловитися з проблемою і щоб надати учителеві оцінити думки дітей. Ці відповіді використовуються під час планування наступного уроку.

Сенкан – це вислів, який складається з п'яти рядків:

Слово – тема (іменник).

Два прикметники (означення теми).

Три слова, які позначають дію, пов'язану з темою.

Фраза з чотирьох слів (розуміння теми або ставлення до неї).

Слово – висновок (синонім теми).

«Метод прес». Використовується на будь-якому етапі уроку.

Висловлюю свою думку: «Я вважаю...»

Пояснюю причину позиції: «Тому що...»

Наводимо приклад додаткових аргументів на підтримку своєї позиції: «Наприклад...»

Узагальнюємо, формуємо висновки: «Отже...», «Таким чином...».

Метод **«Асоціативний куц»**. Учні колективно створюють опорно-логічні схеми, ланцюжки, узагальнюючі таблиці.

«П'ятихвилинне есе» – невеличкий твір, який використовується наприкінці уроку, щоб допомогти учням краще зрозуміти свої думки з вивченої теми та дати можливість учителю проаналізувати, що відбувається в класі на інтелектуальному рівні. П'ятихвилинне есе ставить перед учнями два завдання: написати, що дізналися з теми; поставити запитання – «Що залишилося незрозумілим?». Ці відповіді вчителі можуть використовувати під час планування наступного уроку.

«Дискусія» (від лат. Discussio – розгляд) – обмін думками з певної проблеми.

Організація дискусії може бути пов'язана з груповою роботою. Результат дискусії залежить від ґрунтового оволодіння учнями необхідною навчальною інформацією.

Можливий алгоритм проведення дискусії: постановка проблеми → формування груп учнів → розподіл функцій та завдань у групі → обговорення пропозицій щодо розв'язання проблеми → підбиття підсумків.

Методичними прийомами виступають такі: «Входження в урок», «Інтерактивні нотатки», складання схем, метод «Драматичні ролі», методики «Займи позицію», «Дискусійна шкала». Після вивчення матеріалу в кожного учня формується свій погляд на подію. Ці види діяльності допоможуть з'ясувати, які позиції можуть існувати в класі

щодо вивченого питання, як учні засвоїли тему, який матеріал їм найкраще запам'ятався. До того ж, кожен матиме можливість обґрунтувати свою позицію, порівняти міркування з поглядами інших.

Щоб навчитися критично і правильно мислити, необхідно навчитися ставити продумані запитання. Правильно сформульоване запитання може допомогти зіставити факти й проаналізувати свої думки. Запитання, поставлені з метою допомогти іншим, відомі як «запитання Сократа». Вони вимагають уважно слухати опонента, щоб оцінити його висловлювання та сформулювати логічні запитання.

Використання цих та інших прийомів створює можливості для формування в учнів навичок критичного мислення, які пов'язані з умінням добувати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел, а також викладати результати її аналізу в стислій формі. Таким чином, учні на уроці охоплені активною творчою навчальною діяльністю, залучені до процесу самонавчання, самореалізації, вчать спілкуватися, співпрацювати, критично мислити, обстоювати свою позицію.

Отже, можна зробити висновок, що здатність критично мислити є навичкою, яку треба формувати, розвивати в навчальному середовищі.

Багато залежить від педагога, наскільки він забезпечив необхідні умови для розвитку критичного мислення. Але відповідальність за власне навчання та застосування критичного мислення, врешті, лежить на самих учнях. Середовище, створене викладачем на уроці, має надавати необхідні умови для критичного мислення, але мислити мають самі учні.

Для стимулювання критичного мислення, викладачеві потрібно:

- виділити час та забезпечити можливості для застосування критичного мислення;
- дозволити учням вільно розмірковувати та приймати різноманітні ідеї та думки; цінувати критичні міркування учнів.

- сприяти активному залученню до процесу навчання;
- забезпечити учнів середовищем, вільне від насміхань;
- висловлювати віру у здатність кожного учня породжувати критичні судження;

У свою чергу, щоб почати ефективно практикувати критичне мислення, учні повинні розвивати впевненість у собі і розуміння цінності власних думок та ідей; брати активну участь у навчальному процесі; ставитись з повагою до різноманітних думок; бути готовим породжувати та відкидати судження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Критичне мислення на уроках української мови та літератури. / Упоряд. Крайня М.І. - Харків «Основа», 2009
2. Н. Скоморовська. Формування навичок критичного мислення на уроках літератури./ Н.Скоморовська // Дивослово. – 2013. - №3. – с.2-3.
3. <http://oin.in.ua/vykorystannya-tehnolohiji-krytychnoho-myslennya-yak-zasobu-stvorennya-tvorchoho-mikroklimatu-na-urotsi-svitovoji-literatury/>
4. http://www.nmc.od.ua/wp-content/uploads/2015/09/Типик_2012.pdf

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Блінова Ганна Олександрівна,

докторка юридичних наук, доцент

професор кафедри цивільного, господарського та екологічного права

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

У реалізації конституційних соціальних прав людини велике значення має інформаційне забезпечення їх реалізації, тому що інформація є однією зі складових частин соціальної системи. Найбільш розвиненим вважається той об'єкт, у якому інтенсивніше і багатше організований інформаційний обмін. Інформація водночас виступає головним чинником самоорганізації систем будь-якої природи, визначає, зрештою, розвиток еволюційних процесів, структуру і стійкість соціальних систем, які виникають. Із цього випливає необхідність створення системи інтенсивного обміну із соціальними структурами на основі принципу інформаційної відкритості [6; с. 189]. На сучасному етапі розвитку суспільства цифрові технології є невід'ємним елементом успішного реформування та функціонування будь-якої сфери.

Зараз в Україні надають понад 100 видів соціальних послуг, а установи приймають до 7 млн заяв у паперовому вигляді [7]. Усі громадяни України, не залежно від території їх перебування отримують соціальні послуги та адміністративні послуги соціального характеру від органів публічної влади України. В сучасних умовах реалізація конституційних положень щодо забезпечення реалізації соціальних прав громадян можлива тільки завдяки застосуванню сучасних інформаційних технологій, що є частиною модернізації соціальної сфери.

І.Г. Оксьом наголошує, що однією з форм діяльності соціальної сфери в сучасних умовах, в період формування інформаційного суспільства, цифрової економіки є розвиток у е-форматі [5, с. 53]. Проблема створення нового формату відносин у соціальній сфері має об'єктивні причини, наголошує І.Г. Оксьом, а саме розвиток інформаційного суспільства й цифрової економіки та процеси їх глобалізації, прагнення учасників соціальних відносин до досягнення добробуту, міжнародні стандарти та європейській вибір України [5, с. 53-54]. За багатьма параметрами вітчизняна модель системи соціальних послуг не відповідає європейським нормам і стандартам, також вважає К.В. Дубич. До одного з таких параметрів належить законодавча та нормативно-правова неврегульованість. Правові акти, які врегульовують питання надання в Україні соціальних послуг, відзначаються неадекватністю термінологічного апарату, розмитістю визначень функцій, цілей і напрямів роботи відповідних інститутів [2, с. 67].

У Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери визначає необхідність проведення комплексної цифрової трансформації всіх компонентів системи соціального

захисту населення та системного перегляду нормативно-правових актів з питань соціального захисту населення та внесення до них змін [11]. Тобто питання удосконалення правового регулювання функціонування інформаційних ресурсів у сфері захисту соціальних прав громадян є одним із пріоритетних напрямів реалізації Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери в Україні.

Оксьюм І.Г. зазначає, що основними законодавчими актами, які регулюють інформаційну взаємодію у соціальній сфері є: Конституція України, Цивільний кодекс України, Податковий кодекс України, закони України: «Про інформацію», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах», «Про державну таємницю», «Про доступ до публічної інформації», «Про захист персональних даних», «Про адміністративні послуги», «Про електронну комерцію» [5, с. 53]. Розглядаючи нормативно-правове регулювання функціонування інформаційних ресурсів у сфері соціального захисту населення необхідно доповнити зазначений перелік такими нормативно-правовими актами як: Закони України «Про електронний цифровий підпис», «Про електронні комунікації», «Про соціальні послуги», «Про зайнятість населення», «Про верифікацію та моніторинг державних виплат» та інші.

Систематизуючий вплив на інформаційні правовідносини у соціальній сфері здійснюють Постанови Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 404 «Про затвердження Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери» та від 11.11.2020 р. № 1278 «Про запровадження експериментального проєкту щодо запровадження першої черги Єдиної інформаційної системи соціальної сфери», Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2020 р. № 1057-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей» та ід 28 жовтня 2020 р. № 1353-р. «Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери».

Прем'єр-міністр України Д.А. Шмигаль анонсував, що із впровадженням Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС) українцям не потрібно буде звертатися у декілька держустанов, щоб зібрати всі необхідні довідки для отримання соціальних послуг, оскільки процес оформлення соціальної допомоги, субсидії, виплат, пенсійного посвідчення або статусу ВПО буде займати мінімум часу, а нарахування коштів — буде справедливим для всіх категорій громадян, також прогнозується зниження рівня бюрократії та корупції [7; 1]. ЄІССС з першого жовтня 2022 року стала доступною в управліннях соціального захисту населення по всій території України, що забезпечує прискорення оформлення допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам та вирішення проблемних ситуацій переселенців. Наразі в ЄІССС працюють 5 593 користувачі та 653 адміністратори [12]. У зв'язку із зазначеним розпочався активний процес наповнення відомостями ЄІССС з інших інформаційних ресурсів соціальної сфери та модернізації цих ресурсів, що у свою чергу вимагатиме корегування нормативно-правових актів, що визначають порядок їх функціонування. Водночас процес інтеграції зазначених інформаційних систем та наповнення ЄІССС продовжується паралельно із їх самостійним функціонуванням.

Інформаційна складова діяльності органів публічної влади та надавачів соціальних послуг дуже значна. Так, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері соціального захисту населення здійснює інформаційне забезпечення надання соціальних послуг; збір, аналіз та поширення відповідно до законодавства інформації щодо надання соціальних послуг, кращого національного та міжнародного досвіду надання соціальних послуг. У свою чергу обласні державні адміністрації та районні, районні у містах Києві та Севастополі державні адміністрації, виконавчі органи міських рад міст обласного значення, ради об'єднаних територіальних громад проводять інформування населення регіону про перелік соціальних послуг, їх зміст і порядок надання у формі, доступній для сприйняття особами з будь-яким видом порушення здоров'я та збір, аналіз та поширення відповідно до законодавства інформації щодо надання соціальних послуг, сприяння впровадженню кращого досвіду надання соціальних послуг [10].

Для ефективного виконання завдань органів публічної адміністрації у цій сфері створена ЄІССС. Згідно Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери до складу ЄІССС відносяться : 1) єдина централізована база даних; 2) загальні підсистеми, а саме: Єдиний соціальний реєстр; Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг; підсистема «Електронний бюджет»; підсистема «Соціальне казначейство»; підсистема верифікації отримувачів соціальної підтримки; підсистема взаємодії інституцій соціального захисту з правоохоронними органами; підсистема обміну даними із суб'єктами інформаційної взаємодії; підсистема «Єдиний соціальний процесинг»; Єдиний моніторинговий центр соціальної сфери; аналітична підсистема; підсистема ретроконверсії; підсистема дистанційного інформування; централізована служба технічної підтримки інституцій соціального захисту; юридична підсистема; адміністративна підсистема; підсистема ведення довідників та реєстрів загального призначення; 3) прикладні підсистеми [8]. До прикладних підсистем ЄІССС відносяться наступні: «Житлові субсидії»; «Державні допомоги, винагороди та компенсації»; «Санаторно-курортне лікування»; «Соціальні послуги»; «Дозвільні документи та довідки»; «Реєстр посвідчень»; «Внутрішньо переміщені особи»; «Накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування»; «Банк даних про дітей»; «Облік малозабезпечених сімей»; «ЦБІ»; «Соціальне страхування»; «ЄДАРП»; «Пенсії»; «Гуманітарна допомога»; «Запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі»; «Здійснення державного контролю» [4].

Частиною ЄІССС є Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг, який е-автоматизованою інформаційно-телекомунікаційною системою, призначеною для збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, використання, знеособлення і знищення даних про надавачів та отримувачів соціальних послуг [9]. Реєстр складається з трьох розділів: надавачі соціальних послуг - юридичні особи та фізичні особи - підприємці; надавачі соціальних послуг - фізичні особи; отримувачі соціальних послуг. Держатель Реєстру здійснює нормативно-правове, організаційно-методичне, інформаційне забезпечення формування та ведення Реєстру і доступу до нього. Адміністратор - державне підприємство “Інформаційно-обчислювальний центр Мінсоцполітики України”, яке відповідно до законодавства уповноважене на забезпечення здійснення

заходів із створення, впровадження і технологічного супроводу програмного забезпечення Реєстру, збереження та захисту даних, що містяться в Реєстрі. Користувачі - центральні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, обласні, Київська міська держадміністрації, районні, районні у м. Києві держадміністрації, виконавчі органи сільських, селищних, міських рад та їх посадові особи (реєстратори, уповноважені особи суб'єктів реєстрації), надавачі соціальних послуг, які мають право доступу до Реєстру [9].

ЄІССС перебуває у стані запуску по всій території України після вдалого проведення експерименту в окремих областях. Водночас, є певні недоліки функціонування ЄІССС, виявлені Рахунковою палатою України. До яких відносяться, наприклад, не створення Реєстру випадків насильства, отже, мети створення – облік випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, попередження повторних випадків та надання комплексної і своєчасної допомоги постраждалим – не досягнуто. ЄІССС без Реєстру випадків насильства не буде мати завершеного вигляду. Крім того, немає взаємодії щодо обміну інформацією між Нацсоцслужбою і Державним реєстром України Міністерства охорони здоров'я України, що містить соціологічні, дозиметричні і медичні підреєстри та забезпечує ведення обліку осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Як наслідок, Нацсоцслужба не володіє даними єдиної інформаційної системи, створеної з метою найбільш ефективного вирішення завдань медико-соціального забезпечення осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Також в ЄІССС відсутня єдина інформаційна система обліку черги на санаторно-курортне лікування ветеранів війни та осіб з інвалідністю. Як наслідок, не забезпечено контролю з боку Мінсоцполітики, структурних підрозділів соціального захисту населення щодо дотримання органами соціального захисту населення законодавчо встановленої періодичності та черговості надання санаторно-курортних путівок. У зв'язку з відсутністю відповідного програмного забезпечення спеціалістами органів соцзахисту інформація збирається, опрацьовується та узагальнюється на паперових носіях. У Мінсоцполітики функціонує ЄДАРП, запроваджений з метою удосконалення обліку осіб за соціальною ознакою відповідно до законів України. Для цілей аналізу та планування видатків на соціальний захист ветеранів війни дані ЄДАРП Мінсоцполітики не використовуються, водночас його програмне забезпечення не дає можливості визначити кількість ветеранів війни для забезпечення їх санаторно-курортним лікуванням органами соціального захисту населення [3].

ЄІССС це перша комплексна інформаційно-аналітична система соціальної сфери, яка дозволяє на практиці замість багатьох не пов'язаних між собою реєстрів оперативно, дистанційно, зручно, прозоро, запобігаючи корупції реалізовувати свої соціальні права. Впровадження ЄІССС забезпечує прямі, прозорі, партнерські відносини між владою та громадянами. Стратегією цифрової трансформації соціальної сфери та Положенням про Єдину інформаційну систему соціальної сфери передбачається, що найближчими роками до ЄІССС увійдуть всі види соціальних виплат, а також адміністративні послуги соціального характеру, які сьогодні передбачені законодавством. Проте практика використання ЄІССС свідчить про широкі можливості щодо її удосконалення в частині інформаційного забезпечення надання соціальних послуг.

ЛІТЕРАТУРА:

---

1. Без додаткових довідок та черг – як зміниться сфера соціальних послуг з впровадженням Єдиної інформаційної системи соціальної сфери. Прес-офіс Міністерства. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/bez-dodatkovikh-dovidok-ta-chergh-yak-zmynitsya-sfera-sotsialnikh-poslug-z-vprovadzhennyam-edinoi-informatsiynoi-sistemi-sotsialnoi-sferi> (дата звернення: 04.10.2022)
2. Дубич К.В. Реформи соціальних послуг в Україні: сучасний стан і проблеми впровадження. *Аспекти публічного управління*. № 3 (17) березень 2015. С. 64-69. URL: http://ccc-tck.org.ua/storage/cso_cc/3.4.pdf
3. Звіт про результати аналізу системи загальнообов'язкового державного пенсійного і соціального страхування та соціального захисту населення: Рішення Рахункової палати від 13.07.2022 №15-4. Київ. 2021. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2021/15-4_2021/Zvit_15-4_2021.pdf
4. Обґрунтування технічних та якісних характеристик предмета закупівлі, розміру бюджетного призначення, очікуваної вартості предмета закупівлі Послуги зі створення прикладного програмного забезпечення Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС). 30 Вересня 2021. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/20751.html?PrintVersion>
5. Оксьом І. Адміністративно-правові основи регулювання соціальної сфери за умов розвитку інформаційного суспільства. *Публічне право* № 2. (34)2019. С. 52-60.
6. Орел Г.П. Інформаційне та масмедійне забезпечення захисту соціальних прав населення. *Право і суспільство*. № 6. 2021. С. 188-194 С. 191 С. 189
7. Перун В. Цьогоріч в Україні почнуть поетапно впроваджувати Єдину інформаційну систему соціальної сфери. URL: https://lb.ua/tech/2022/06/11/519726_tsogorich_ukraini_rochnut_roetapno.html (дата звернення: 10.10.2022)
8. Про затвердження Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 404. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-2021-%D0%BF#Text>
9. Про Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2021 р. № 99. Урядовий **кур'єр** від 17.02.2021. № 32
10. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 року № 2671-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 18. ст.73
11. Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1353-р. *Урядовий кур'єр* від 31.10.2020. № 212
12. Усі регіони України підключені до Єдиної інформаційної системи соціальної сфери. Прес-служба Міністерства соціальної політики України. 13.10.2022. URL: <https://zor.gov.ua/content/usi-regiony-ukrayiny-pidklyucheni-do-yedynoyi-informatsiynoi-sistemy-socialnoyi-sfery>

Куковинець Д.О.,
молодша наукова співробітниця
Науково-дослідного інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України

«МОВА ВОРОЖНЕЧІ» У ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ ЩОДО ПРЕДСТАВНИКІВ ЛГБТ-СПІЛЬНОТИ: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

У зв'язку з військовою агресією російської федерації росії проти України загострилося питання щодо необхідності забезпечення реалізації фундаментального права особи на захист від дискримінації, проголошеного, зокрема, ст. 7 Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 року. Як уявляється, поняттям «захист від дискримінації» охоплюються й питання сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності особи. Так, чимало інституцій ООН неодноразово підкреслювали, що будь-яке розмежування прав людей на підставі того, що вони є лесбійками, геями, бісексуалами або трансгендерами, так само як і на підставі кольору шкіри, раси, статі, релігії чи будь-якого іншого статусу, є незаконним.

З цього приводу Управління ООН з прав людини надає широкий спектр порушень прав людини, скоєних на підставі їхньої сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. До них, зокрема, відносяться такі:

- насильницькі напади: від агресивних словесних образ і психологічного знущання до фізичних нападів, побиття, катувань, викрадень і цілеспрямованих вбивств;
- дискримінаційні кримінальні закони, які часто використовуються для переслідування та покарання ЛГБТ, у тому числі закони, що криміналізують одностатеві стосунки за взаємною згодою, які порушують право на приватне життя та свободу від дискримінації.
- дискримінаційне поводження, що може мати місце в різних повсякденних ситуаціях, включаючи робочі місця, школи, сімейні будинки та лікарні;
- дискримінаційні обмеження свободи слова та пов'язані з ними обмеження щодо реалізації права на свободу асоціацій та зібрань, включаючи закони про заборону поширення інформації про одностатеву сексуальність під виглядом обмеження її розповсюдження так званої ЛГБТ «пропаганди» [1].

До цього переліку варто додати й «мову ворожнечі», що стала інструментарієм рф в умовах російсько-української війни. Так, «Детектор медіа» було встановлено, що наразі проросійські медіа використовують гомофобію як важіль пропаганди, основними тезами якої є: «ЛГБТ – це ненормально», «Європа – хвора», «НАТО – альянс ЛГБТ», «Росія в Україні воює проти НАТО та ЛГБТ», «Керівництво України – гомосексуали», «ЗСУ – місце для геїв», «Українці помирають за ЛГБТ-паради» [2]. Окрім того, ще в березні голова рпц патріарх кирило у своїй проповіді виправдав вторгнення в Україну боротьбою з гей-парадами, назвавши останні «шанованим і допустимим гріхом». Тобто «маркування» людини словом «гей» у цьому контексті забарвлюється виключно у негативний відтінок, таврує, стигматизує, патологізує особу, робить акцент на її «гріховності», меншовартості та слабкості.

Як уявляється, на сьогодні єдино можливим варіантом притягнення особи до кримінальної відповідальності за дискримінацію щодо представників ЛГБТ-спільноти є норми ст. 161 Кримінального кодексу України (далі – КК) під назвою «Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками».

З цього приводу варто звернути увагу на декілька проблемних моментів, що виникають із приводу застосування цієї статті.

Так, по-перше, сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність як окремі ознаки порушення рівноправності громадян у статті 161 КК законодавчо не конкретизуються. Однак, це не означає, що тим самим ці ознаки виводяться з-за сфери кримінально-правового регулювання. Сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність, як уявляється, охоплюється «конструкцією широкого списку» – поняттям «інші ознаки», що окрім названих може включати ще й інші дискримінаційні ознаки.

По-друге, не зважаючи на зростаючу роль Інтернету та перехід суспільства у цифрову еру, законодавчо не завжди конкретизовано спосіб вчинення того чи іншого кримінального правопорушення з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій у конститутивному складі. Або ж ця ознака не вказується як така, що обтяжує кримінальну відповідальність. В аспекті «мови ворожнечі» це питання набуває неабиякої актуальності, зважаючи на те, що платформи соціальних мереж, гейм-чатів тощо все частіше використовуються для так званого «гейту» та інформаційної війни, про що йшлося вище.

По-третє, варто погодитися з тим, що застосування ст. 161 КК залишається неефективним засобом протидії «мові ворожнечі». Ускладнено це не лише формулюванням складу кримінального правопорушення, а й тією обставиною, що відкриття кримінального провадження за ознаками порушення ч. 1 ст. 161 можливе лише в порядку приватного обвинувачення. Тобто, кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення може бути розпочате слідчим чи прокурором лише на підставі заяви потерпілого, а не за власною ініціативою[1, с. 10].

Отже, усе вищезгадане дає підстави стверджувати, що проблематика «мови ворожнечі» у цифровому просторі щодо представників ЛГБТ-спільноти є вкрай актуальним та нагальним питанням, що потребує подальших теоретичних розробок та відповідного законодавчого регулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. International human rights law & sexual orientation & gender identity. URL: <https://www.unfe.org/wp-content/uploads/2018/10/International-Human-Rights-Law-English.pdf>

2. Виявлення та протидія «мові ворожнечі» в ЗМІ та Інтернеті: українські та міжнародні стандарти. Пам'ятка для журналістів та блогерів. Одеська обласна організація ВГО «Комітет виборців України». Одеса, 2017. 20 с. URL: http://cvu.od.ua/db_pic/images/files/file_1532634052.9326.pdf

3. «Ти або росіянин, або гей». Досліджуємо російську ЛГБТ-дезінформацію у соціальних мережах. 2022. *Детектора медіа*: вебсайт. URL: <https://detector.media/monitorynh-internetu/article/204999/2022-11-18-ty-abo-rosiyanyn-abo-gey-doslidzhuemo-rosiysku-lgbt-dezinformatsiyu-u-sotsialnykh-merezhakh/>